

Nr 9.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående en översyn av »lagen om förmynderskap» i vissa avseenden.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 243 i första kammaren av herr *Andersson, Axel*, och nr 291 i andra kammaren av fru *Sandström*. I motionerna, vilka äro likalydande, hävdas att de nuvarande reglerna om domstolarnas kontroll av överförmyndarnas verksamhet äro mycket vaga. Bestämmelser om en reell kontroll vid sidan av den nu skeende formella granskningen av överförmyndarnas årliga redovisningar efterlysas. Vidare göres gällande, att det nuvarande systemet att ersätta överförmyndarnas arbete genom procentuellt beräknat arvode av myndlingarnas inkomster är otidsenligt. Eftersom överförmyndares tillsättning är en kommunal angelägenhet, skulle man enligt motionärernas mening kunna ifrågasätta, att kommunen också ålades att helt svara för överförmyndarens arvode och att därvid den nuvarande arvodesbetalningen ur myndlingarnas medel bortfölle. Motionerna utmyнна i hemställan, att riksdagen i skrivelse hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av förmynderskapslagstiftningen i de avseenden, som berörts i motionerna.

Beträffande skälen för motionärernas hemställan får utskottet, i den mån de icke återgivits här ovan, hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Den svenska rättens regler om förmynderskap och godmanskap äro numera inarbetade i *föräldrabalken*.

Om överförmyndare stadgas i 19 kap. Överförmyndare väljes i princip en för varje kommun (1 §); i Stockholms stad skall dock icke överförmyndare utses utan skall vad om överförmyndare stadgas gälla förmyndarkammaren (2 §). Två eller flera kommuner, som lyda under häradsrätt, må, då val av överförmyndare förestår, efter förslag av rätten förena sig till ett överförmyndardistrikt (3 §). Överförmyndare väljes av kommunernas beslutande organ, d. v. s. stadsfullmäktige, allmän rådstuga, kommunalstämma eller kommunalfullmäktige (5 §). Till överförmyndare må väljas den som redan blivit därtill vald inom annan kommun eller annat distrikt (6 §). Särskilda kompetensvillkor äro stadgade i 8 §. Överförmyndaren skall bland annat vara i praktiska värv väl förfaren och ha uppnått 25 års ålder. Han får ej vara omyndig eller i konkurstillstånd. För varje överförmyndare skall finnas en ersättare (10 §). Överförmyndare eller ersättare kan när som helst entledigas av rätten, om han finnes icke vara lämplig.

Överförmyndare är enligt 19 kap. 11 § skyldig att föra bok angående de förmynderskap och godmanskap, som inskrivits vid rätten och stå under hans tillsyn. Över ärenden rörande förmynderskap, vilka ej inskrivits, skall särskild förteckning föras.

Om överförmyndarens tillsyn över förmyndares och gode mäns förvaltning stadgas vidare i 17 kap. Förvaltningen skall med ledning av ingiven förteckning samt års- och sluträkningar granskas av överförmyndaren (1 §). Överförmyndaren äger bl. a. genomgå de av förmyndaren förda räkenskaperna, betalningsbevis och andra verifikationer samt värdehandlingar (2 §). Han skall varje år till rätten överlämna uppgifter rörande tillsynen över förmyndares och gode mäns förvaltning under föregående år (7 §).

Närmare bestämmelser om dessa uppgifter, om överförmyndarens verksamhet samt om förande av bok och förteckning enligt 19 kap. 11 § äro meddelade i *kungl. kungörelsen den 10 oktober 1924 med särskilda föreskrifter rörande överförmyndarens verksamhet*. Jämlikt 3 § i kungörelsen åligger det överförmyndaren att i nämnda förmynderskapsbok göra anteckning dels angående fullgörande av förmyndare eller god man åliggande skyldighet att ingiva bouppteckning eller redogörelse för hinder för skifte eller förteckning över omyndigs egendom, dels angående av överförmyndaren meddelat samtycke till avtal mellan dödsbodelägare om sammanlevnad i oskiftat bo och dels angående verkställt skifte. Vidare skola i förmynderskapsboken angivas bland annat de år, för vilka avlämnats årsuppgift respektive årsräkning, dag då sluträkning avgivits, dag då förmyndare eller god man fullgjort vad honom åligger i fråga om handlingars överlämnande till redovisningsberättigad ävensom dag då ny förmyndare eller god man återställt samma handlingar.

Överförmyndaren har vidare, jämlikt 5 § nämnda kungörelse, att — vid sidan av förmynderskapsboken och förteckning över ärenden rörande förmynderskap vilka ej inskrivits hos rätten — föra dels erforderliga minnesanteckningar rörande de ärenden, som av överförmyndaren handläggas på grund av inkomna ansökningar, anmälningar eller andra framställningar eller som av överförmyndaren själv utan föregående framställning upptagits till behandling, och dels sådana minnesanteckningar, som äro nödiga för att sätta honom i stånd att utöva tillsyn över att handlingar, som skola ingivas till honom, inkomma i rätt tid. På grund av stadgande i 7 § samma författning skola samtliga till överförmyndaren ingivna handlingar, som avse visst förmynderskap eller godmanskap, såsom förteckningar över egendom, års- och sluträkningar, redogörelser, uppgifter och ansökningar, av överförmyndaren bevaras och sammanföras till en akt. Till akten skola fogas jämväl koncept eller dupletter till avlätna skrivelser samt särskilda anteckningar rörande överförmyndarens beslut och åtgärder.

Enligt 19 kap. 14 § föräldrabalken skall rätten vaka över att överförmyndaren fullgör sina åligganden. Beträffande Stockholms förmyndarkammare utövas denna tillsyn av Svea hovrätt. Överförmyndaren är med avseende å sin befattning underkastad ämbetsansvar.

Rättens plikt att granska överförmyndarens verksamhet utvecklas närmare i 6 § *kungl. kungörelsen den 10 oktober 1924 med särskilda föreskrifter för domstolarna rörande förmyndarvården*. Sålunda skola de årliga uppgifter, som det jämlikt 17 kap. 7 § föräldrabalken åligger överförmyndaren att avgiva, granskas av rätten eller domaren. Vid granskningen skall särskilt tillses, att årsuppgifter, årsräkningar och sluträkningar vederbörligen avgivits samt att, när skifte av dödsbo ej ägt rum, föreskriven redogörelse avgivits för hinder, som mött för skifte, eller ock avtal träffats om sammanlevnad i oskiftat bo. Den förteckning, vilken av överförmyndare skall föras angående ärenden rörande förmynderskap som icke inskrivits hos rätten, skall, när den i föreskriven ordning insänts till rätten eller domaren, utan dröjsmål granskas och återsändas till överförmyndaren, försedd med bevis om granskningen. Med lämpliga tidsmellanrum skall ock rätten eller domaren infordra och granska den av överförmyndaren förda förmynderskapsboken. Där det finnes lämpligt, äger rätten eller domaren verkställa särskild inspektion för utövande av tillsyn, att överförmyndaren väl förvaltar sin befattning.

Vid inspektion som här avses är befattningshavare i domsaga berättigad till rese- och traktamentsersättning. Härom stadgas i 49 § *domsagostadgan den 11 juni 1943*.

Överförmyndaren äger enligt 19 kap. 12 § föräldrabalken uppbära arvode till belopp motsvarande 1 procent av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna icke överstigit 200 kronor, och eljest 2 procent därav; dock äger överförmyndaren icke av en omyndig i arvode uppbära mera än 1 000 kronor för år. Inkomsten skall beräknas enligt årsräkning, sluträkning eller årsuppgift och inbetalas vid räkningens eller årsuppgiftens avgivande. Skall ej räkning eller årsuppgift avgivas, äger rätten, om särskilda skäl äro därtill, tillägga överförmyndaren skäligt arvode att gäldas av den omyndiges medel. Nu återgivna bestämmelser äga motsvarande tillämpning i fråga om godmanskap.

I 19 kap. 13 § stadgas, att stad eller annan kommun, om det finnes lämpligt, äger lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till bestridande av de med hans verksamhet förenade kostnaderna. Kommunen äger ock att i ordning, som av Kungl. Maj:t godkännes, bestrida samtliga utgifter för detta ändamål, och äger kommunen i sådant fall uppbära ovannämnda procentuellt beräknade belopp.

I detta sammanhang må erinras om bestämmelserna angående arvoden åt förmyndare och god man i 14 kap. 11 §, 16 kap. 19 § och 18 kap. 8 § föräldrabalken. Bestämmelserna innebära i huvudsak, att förmyndare och god man är berättigad till arvode som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Huruvida av förmyndare eller god man debiterat arvode är skäligt kontrolleras av överförmyndaren vid granskning av årsräkning eller därmed jämförlig handling. Utan särskilt beslut av rätten får arvodet icke överstiga 5 procent av behållna årsinkomsten. Fader eller moder,

som enligt lag är förmyndare, äger icke utan särskilt rättens beslut uppbära något arvode.

Historik.

De bestämmelser i föräldrabalken, som ha betydelse för den genom motionerna väckta frågan, äro med oförändrat innehåll överflyttade från *lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap*, vilken på grundval av förslag från lagberedningen antogs vid 1924 års riksdag.

Om behovet av en kontroll från rätten av överförmyndarens verksamhet anförde *lagberedningen*:

Då det torde vara ofrånkomligt, att överförmyndarens verksamhet bör vara underkastad viss kontroll, och då sådan kontroll icke lämpligen kan utövas av annan myndighet än rätten, har i förevarande paragraf tillika inryckts en bestämmelse av innehåll, att rätten skall vaka över att överförmyndaren fullgör sina åligganden. Material för bedömning av överförmyndarens verksamhet har rätten dels i de framställningar, som överförmyndaren gör till rätten, och dels i den uppgift, som överförmyndaren enligt 10 kap. 7 § i förslaget årligen skall avgiva. Emellertid lär det vara erforderligt, att överförmyndaren dessutom underkastas särskild inspektion, på landet av domaren och i stad med egen jurisdiktion av den ledamot i rådstuvurätten, som denna därtill utser. Bestämmelse härom synes böra givas i administrativ ordning. Samtidigt torde böra lämnas föreskrifter om ersättning av allmänna medel till domare på landet för de resekostnader, som kunna föranledas av dylik inspektion.

De administrativa bestämmelser angående domstolens kontroll, som där- efter utfärdades i ovannämnda kungörelse den 10 oktober 1924 och som med här betydelselösa undantag kvarstått oförändrade, stadga, såsom den föregående redogörelsen utvisar, mindre vittgående skyldigheter för domstolarna än lagberedningen förordat.

Bestämmelser om ersättning av allmänna medel till domare på landet för resekostnader, som föranledas av inspektion hos överförmyndare, meddelades första gången genom *kungl. kungörelsen den 6 juni 1941 angående resekostnads- och traktamentsersättning åt domhavande vid inspektion av överförmyndares verksamhet*. Initiativet till denna kungörelse togs av *justitieombudsmannen* genom en den 19 december 1938 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse. Efter en redogörelse för vissa här ovan återgivna bestämmelser anförde justitieombudsmannen bland annat:

Ehuru den föreskrivna granskningen av den av överförmyndaren förda förmynderskapsboken kan vara nog så betydelsefull, lämnar den dock icke tillfälle till en mera ingående kontroll av överförmyndarens verksamhet. För en sådan kontroll erfordras nämligen tillgång till de hos överförmyndaren förvarade akterna med förteckningar över egendom, års- och sluträkningar, redogörelser, uppgifter, ansökningar, koncept eller dupletter till avlätna skrivelser samt anteckningar rörande överförmyndarens beslut och åtgärder. Med ledning av dessa handlingar blir det möjligt att avgöra, huruvida överförmyndaren fullgjort sina åligganden i fråga om tillsyn över förmyndarnas förvaltning.

Någon skyldighet för rätten eller domaren att med lämpliga tidsmellanrum infordra och granska överförmyndarens akter finnes, i motsats till vad som gäller beträffande förmyndarskapsboken, icke föreskriven. I den mån granskning av akterna förekommer, torde den regelmässigt utföras vid inspektion hos överförmyndaren. Angående inspektion stadgas i 6 § kungörelsen med särskilda föreskrifter för domstolarna rörande förmyndarvården, att rätten eller domaren, där det finnes lämpligt, äger verkställa särskild inspektion för utövande av tillsyn, att överförmyndaren väl förvaltar sin befattning. Vid granskning av akterna bör givetvis överförmyndaren vara tillstädes för att lämna muntliga upplysningar, ty utan sådana är det enligt vad erfarenheten giver vid handen i det närmaste omöjligt att utföra en dylik granskning. I städerna låter saken lätt ordna sig, men på landsbygden, särskilt där avstånden äro stora, uppstå vissa svårigheter. Med hänsyn till den knappt tilltagna ersättningen till överförmyndaren kan man icke gärna fordra, att han för att närvara vid å domarkansliet företagen granskning av akterna skall vidkännas de utgifter, som äro förbundna med resa till och uppehåll å kansliorten. I den mån granskning förekommer torde därför, såsom förut sagts, saken i stället regelmässigt ordnas så, att domhavanden företager inspektionsresor till överförmyndarna inom domsaga. — — —

Att domare icke erhåller ersättning ens för sina direkta utgifter för inspektionsresa av nu ifrågavarande slag synes mig innebära en obillighet, som kräver rättelse. Då sådan resa för närvarande medför ekonomisk förlust för domaren, låt vara förhållandevis obetydlig i de flesta fall, kan detta hava varit en i viss mån bidragande orsak till att inspektioner hos överförmyndare mångenstädes på landet alls icke eller endast i sällsynta undantagsfall förekomma. Anledningen härtill kan dock antagas i främsta rummet vara den, att domarna ofta äro så överhopade med arbete att de nödgas avstå från uppgifter, vilka icke åligga dem såsom en ovillkorlig skyldighet.

Utskottet har ansett sig till belysning av förevarande fråga i korthet böra erinra om tidigare strävanden att på andra vägar ernå en förbättrad förmyndarvård.

Sälunda genomfördes vid 1940 års riksdag vissa ändringar i lagen om förmyndarskap, vilka medförde betydelsefulla inskränkningar i förmyndares och gode mäns behörighet att utan överförmyndarens tillstånd disponera över penningmedel och värdehandlingar.

Lagändringarna genomfördes på grundval av en av professorn Åke Holmbäck verkställd utredning (SOU 1939: 33).

Vissa reformsträvanden ha avsett formerna för utseende av överförmyndare.

I propositionen nr 53 till 1924 års riksdag med förslag till lag om förmyndarskap, m. m. föreslogs, att överförmyndarna skulle utses av rätten och att deras distrikt skulle utgöras av stad, i vilken rådhusrätt finnes (dock med möjlighet att fördela en stad mellan flera överförmyndare), och eljest av tingslaget. Vid riksdagsbehandlingen ändrades propositionens regler dithän, att valet av överförmyndare anförtroddes åt de kommunala myndigheterna och att i orter, som lyda under häradsrätt, kommunen i regel skulle utgöra distrikt för överförmyndaren. 1924 års lag bygger på dessa grundsatser. Till stöd för den förändring, vilken företogs i propositionens regler,

anförde första lagutskottet (utl. nr 29) att det vore av synnerlig vikt att kontrollen över förmyndarna utövades av personer, för vilka allmänheten hade förtroende och vilka å sin sida kunde förväntas fullt förstå dess behov, att med det i propositionen föreslagna tillsättnings sättet en viss fara för byråkratisering förefunnnes samt att, om områdena för överförmyndarna bleve större, kontrollorganets personliga kontakt med förmyndarnas och myndlingarnas förhållanden skulle i viss mån försvåras.

I ovannämnda, av *Holmbäck* verkställda utredning berördes jämväl förevarande fråga. *Holmbäck* anförde:

Sedan nu förmynderskapslagstiftningen av 1924 varit i kraft ett femton-tal år, torde det uttalandet kunna göras, att de farhågor, man 1924 på några håll anknöt till den av riksdagen vidtagna ändringen i den kungliga propositionen, visat sig överdrivna. Överförmyndarorganisationen har i stort sett visat sig fungera tillfredsställande. De brister i skyddet för omyndigs medel, som upprört den svenska allmänna opinionen, ha icke haft sin rot i att överförmyndarna varit kommunalvalda. Å andra sidan kan det emellertid icke förnekas att det på landsbygden på några håll finnes behov av mera kvalificerade överförmyndare. Stundom torde detta icke kunna ernås utan att flera distrikt sammanslås till ett.

Även under *förarbetena till föräldrabalken* blev frågan om utseende av överförmyndare uppmärksammas. I yttrande över ärvdabalkssakkunnigas förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49) anförde sålunda *Föreningen Sveriges häradshövdingar*:

Såsom av *förarbetena till förmynderskapslagen* framgår ansågs en sammanslagning av två eller flera kommuner till ett överförmyndardistrikt ofta önskvärd. Bestämmelsen om häradsrättens initiativ därutinnan tillkom för att säkerställa att en lämplig distriktsindelning såvitt möjligt skulle kunna komma till stånd. Erfarenheten av lagens tillämpning visar emellertid att i ett mycket stort antal domsagor någon sammanslagning av kommuner till större distrikt i regel icke ägt rum. Samtidigt hava de olägenheter därav framträtt som redan vid lagens antagande förutsågos, nämligen framför allt svårigheten att med små distrikt finna kompetenta personer till uppdraget såsom överförmyndare. Det ligger i sakens natur att i domsagor, där antalet distrikt överstiger tjuo, trettio eller mera — i en domsaga är antalet 68 — sistnämnda svårighet kommer att göra sig särskilt gällande. Något tvivel torde icke råda därom, att den granskning av förmyndarförvaltningen som ankommer på överförmyndarna i dylika fall måste i stor utsträckning bli mycket otillfredsställande. Bortsett från de vådor för de omyndiga och deras rätt som detta otvivelaktigt är ägnat att medföra, förorsakas därav även ett oproportionerligt stort arbete för domaren och häradsrätten, ett arbete som man avsett skulle huvudsakligen bliva av formell natur, men som på en del håll kommit att omfatta granskning av överförmyndarnas så gott som samtliga åtgärder i flertalet förmynderskap.

För att råda bot på nu anförda missförhållanden borde rätteligen frågan om distriktsindelningen i sin helhet ankomma på häradsrätten efter vederbörande kommuners hörande och icke såsom nu vara beroende på kommunernas goda vilja. Vid avgivandet av yttrande över det förslag till lag som legat till grund för förmynderskapslagen hemställde häradshövdingeföreningen att distriktsindelningen måtte anordnas på dylikt sätt. De gångna årens erfarenheter bekräfta riktigheten av föreningens ståndpunkt.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, yttrade i anledning härav i propositionen nr 93 till 1949 års riksdag bl. a.:

Frågan om överförmyndarinstitutionens organisation diskuterades ingående under förarbetena till FL, och olika meningar kommo här till synes. Otvivelaktigt äro såsom härads hövdingeföreningen påpekat åtskilliga olägenheter förenade med att alltför små kommuner utgöra självständiga överförmyndardistrikt. Dessa redan vid lagens tillkomst befarade olägenheter torde icke i mera betydande utsträckning ha undvikits genom begagnande av den i lagen öppnade möjligheten för kommuner att frivilligt sammansluta sig till ett distrikt för val av överförmyndare. I och för sig kunna alltså skäl anföras för att bestämmelserna om överförmyndarorganisationen böra upptagas till omprövning. Det är emellertid att märka att denna fråga påverkas av den nyligen beslutade reformen om ändring i rikets kommunala indelning. I den mån härigenom de nuvarande mindre kommunerna försvinnas som självständiga enheter, kommer tydligen frågan i ett nytt läge. Jag finner det med hänsyn härtill lämpligast att avvakta verkningarna av reformen i detta hänseende innan man närmare ingår på frågan, huruvida ändrade regler rörande överförmyndarorganisationen äro påkallade.

En tredje utväg att säkerställa myndlingarna mot förluster i anledning av oegentligheter eller försummelser vid förmyndarvården har man på vissa håll sökt finna i införande av ansvarighet för stat eller kommun i dylika fall. Motioner i sådant syfte väcktes vid 1938 och 1940 års riksdagar men blevo på hemställan av utskottet (utl. 32/1938 och 37/1940) lämnade utan bifall. Utskottet erinrade bl. a. om de vid 1940 års riksdag förverkligade strävandena att på annan väg effektivisera skyddet för de omyndigas medel. Vad angår ansvaret för stat eller kommun för försummelser av överförmyndare framhöll utskottet, att frågan därom sammanhänge med den större frågan om det allmännas ansvar för sina organs åtgärder.

Även i den av *Holmbäck* verkställda utredningen upptogs nu ifrågavarande spörsmål. I likhet med utskottet erinrade *Holmbäck* om frågans sammanhang med det allmännas ansvar för sina organ över huvud taget. Vidare betonade han, att betydande svårigheter vore förbundna med genomförande av ett ansvar för stat eller kommun för förmyndare eller överförmyndare. Han pekade på möjligheten, att samhället i stället ingriper skyddande genom beslut i särskilda fall. Såsom exempel nämndes, att till förmyndare tillsatts en helt oskyld person, mot vars val till förmyndare den omyndiges närmaste anförvanter gjort invändning, och därefter den omyndige berövas medel genom brottsligt samförstånd mellan förmyndaren och överförmyndaren. Dylika fall vore av så upprörande natur, att det vore en elementär fordran för upprätthållandet av aktningen för rättsordningen, att ersättning lämnas. Lyckligtvis vore emellertid dessa fall ytterligt sällsynta.

Vid 1939 års riksdag har jämväl beslut fattats om viss ersättning av allmänna medel i tre särskilda med det ovan angivna exemplet likartade fall. Härom må hänvisas till propositionen nr 180 till nämnda riksdag och statsutskottets över propositionen avgivna utlåtande nr 245.

För närvarande verkställer, efter förordnande av Kungl. Maj:t, professorn

Ivar Strahl en förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område, vid vilken jämväl frågan om stats och kommuns ansvar för sina funktionärer torde beröras. Utredningsmannen kommer, enligt vad utskottet inhämtat, att avgiva betänkande inom kort.

De med systemet för arvoden till överförmyndarna sammanhängande spörsmålen upptogos i *Holmbäcks* ovan nämnda utredning. I denna del anförde *Holmbäck*:

Vid en reform i riktning av att med eller utan ökning av distriktets storlek skapa ett medel att få mera kvalificerade överförmyndare måste emellertid en synpunkt beaktas: mera kvalificerade överförmyndare torde man icke ha möjlighet att erhålla, om man icke kan erbjuda dem ett tillräckligt arvode.

Överförmyndare uppbär för närvarande 1 % av myndlings behållna inkomst, där denna icke uppgår till mer än 200 kr., och eljest 2 %, med ett maximum av 1 000 kronor från ett och samma förmynderskap. I realiteten betyda dessa stadganden, att överförmyndaren från det stora flertalet förmynderskap erhåller ett blott obetydligt arvode. Vid de flesta förmynderskapen ligga myndlingens inkomster väsentligt under 200 kronor per år, och överförmyndarens arvode från vart och ett av dem uppgår i måhända flertalet fall till blott några öre eller till ingenting alls. Även från åtskilliga förmynderskap, där kapitaltillgång finnes, har överförmyndaren ingen eller blott ringa inkomst. Om t. ex. far- eller morföräldrar förordnat, att förmögenhet skall tillfalla barnbarnen såsom dessas egendom men att barnbarnens föräldrar under sin livstid skola erhålla inkomsterna av förmögenheten, uppstår en förmögenhetsmassa, som otvivelaktigt måste kontrolleras av överförmyndaren men som icke för denne medför något arvode. Den ersättning för sitt arbete, överförmyndaren erhåller, kommer i följd härav att utgå från ett fåtal förmynderskap, i vilka finnas större inkomster; de större förmynderskapen äro med andra ord belastade med avgifter, som täcka överförmyndarens arbete även med de smärre förmynderskapen, d. v. s. de äro beskattade till de smärre förmynderskapens förmån. Detta är icke blott orättvist — det arbete, överförmyndaren har att nedlägga å ett större förmynderskap, kan stundom, särskilt då en bank sköter den reella förvaltningen, vara rätt obetydligt i förhållande till det arvode han får för just detta förmynderskap — utan det medför en olämplig nyckfullhet i överförmyndarens inkomster från överförmynderiet. Om överförmyndaren över huvud erhåller skälig ersättning för sitt arbete, är beroende på, om i hans distrikt finnes en eller annan större förmögenhet, som står under förmyndarvård. I de smärre städerna och å landsbygden äro dessa förmögenheter så fåtaliga, att överförmyndaren måhända som regel får fullgöra sitt uppdrag vilket även är förenat med ett betydande ekonomiskt ansvar. utan att erhålla nämnvärd ersättning.

Större och säkrare arvoden åt överförmyndarna betyda emellertid ökade utgifter för stat eller kommun eller för bäggedera. Så länge överförmyndare utses av kommunerna, ter det sig mest naturligt att utgifterna läggas å dessa. Redan enligt den gällande lagstiftningen ha kommunerna möjlighet att gripa in: de kunna tillerkänna en överförmyndare ett fast arvode mot att han till kommunen avstår från de inkomster, han erhåller från de förmynderskap, som står under hans tillsyn, eller också lämna bidrag till arvode åt överförmyndaren och till de med hans verksamhet förenade kostnaderna. En eventuell ny lagstiftning torde då böra vila på den grundsatsen,

att kommunerna skulle tvingas att giva arvode åt överförmyndare. Skulle man införa stadganden om att överförmyndare skola utses av rätten, torde åter statsmedel böra ställas till disposition, vilket också förutsattes i 1924 års kungliga proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning. Under de förhållanden, som för närvarande äro rådande, och med den belastning av de skattedragande, vilken därigenom uppstår, torde det emellertid icke vara lämpligt att söka genomföra arvoden åt överförmyndare vare sig genom nya anslag på kommunernas stater eller på riksstaten.

De genom *lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering* införda större pensionsförmånerna ävensom övriga förbättrade sociala förmåner ha skapat vissa problem beträffande dem som vårdas å offentliga eller eljest av det allmänna understödda anstalter av skilda slag. Bland annat har påtalats, att för en del av denna kategori kan uppkomma överskott å pensionen, sedan vårdavgiften erlagts, och att överskottet ej sällan överstiger vad som kan anses erforderligt för pensionstagarens personliga behov. Sålunda har det blivit möjligt för pensionstagare på statens sinnessjukhus att samla kapital av utgående pensionsbelopp. I den mån pensionstagaren är omtydligt förklarad eller hans angelägenheter ombesörjas av god man, beröra dessa problem även frågan om överförmyndarnas arvoden. Genom beslut den 2 december 1949 har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för socialdepartementet att tillkalla högst fyra *sakkunniga* för att inom departementet biträda med utredning angående de *spörsmål som sammanhånga med de å offentliga eller eljest av det allmänna understödda anstalter intagnas rätt till folkpension och andra sociala förmåner*.

Utskottet.

I motionerna begäres en översyn av förmynderskapslagstiftningen i två skilda hänseenden, nämligen i fråga om domstolarnas kontroll av överförmyndarnas verksamhet samt systemet för beredande av ersättning åt överförmyndarna.

Beträffande det först nämnda spörsmålet må till en början erinras om att den svenska förmynderskapslagstiftningen är uppbyggd på grundsatsen, att förmyndare och gode män självständigt skola företräda dem, vilkas angelägenheter de satts att vårda. Samhället ingriper i deras förvaltning dels genom kontroll och dels på det sätt, att viktigare förvaltningsåtgärder för sin giltighet kräva godkännande av offentlig myndighet. De uppgifter beträffande förmyndarvården, som samhället påtagit sig, ha främst lagts på kommunvalda förtroendemän, överförmyndarna. Domstolarna skola fullgöra vissa administrativa uppgifter, såsom att utse förmyndare och god man. De skola vidare vaka över att överförmyndarna fullgöra sina åligganden; prövningen av de viktigaste förvaltningsåtgärderna är även förbehållen domstolarna.

Rättens skyldigheter att kontrollera överförmyndarna ha närmare utformats i en administrativ författning. Denna föreskriver, att domstolarna år-

ligen skola granska vissa redovisningshandlingar från överförmyndaren samt att den av överförmyndaren förda förmynderskapsboken med lämpliga tidsmellanrum skall infor dras och granskas. Rätten eller domaren äger ock, när det finnes lämpligt, verkställa särskild inspektion hos överförmyndaren. Någon formlig skyldighet att verkställa dylik inspektion föreligger sålunda icke. Enligt vad utskottet inhämtat förekommer inspektion på vissa håll, särskilt i städerna, tämligen regelbundet. Vid flertalet domstolar lära dock inspektioner vara sällsynta och företagas endast, när särskilda skäl föranleda därtill.

När i motionerna göres gällande att bestämmelserna om domstolarnas kontrollskyldighet äro vaga, äsyftas främst, att det icke stadgats formlig skyldighet att verkställa inspektioner.

Föreskrifterna om domstolarnas skyldigheter att öva kontroll över överförmyndarna utgöra ett led i samhällets strävanden att åstadkomma skydd mot underslev och försummelse i förmyndarförvaltningen. Den föregående redogörelsen utvisar, att man sökt fullkomna detta skydd på olika vägar. Den år 1940 genomförda lagstiftningen, som lagt betydelsefulla delar av förvaltningen under överförmyndarnas omedelbara bestämmande, innebär ett viktigt steg i denna riktning. Kommunindelningsreformen lärer i viss mån komma att förverkliga önskemålen om en ökning av överförmyndardistriktens storlek; möjligheterna att höja överförmyndarnas genomsnittliga kompetens torde därmed också bli större. Den vid flera tillfällen väckta frågan, om samhället bör påtaga sig ansvar för försummelse från överförmyndares sida, synes kunna komma närmare sin lösning genom den pågående utredningen om en allmän reform av skadeståndsrätten.

Huruvida det föreligger behov av att förstärka skyddet för de omyndiga även genom att ålägga domstolarna formlig inspektionsskyldighet är svårt att bedöma. I det stora hela torde överförmyndarorganisationen väl fylla sina uppgifter. Vissa fall ha utan tvivel förekommit, där tjänstefel av överförmyndare åsamkat myndling förluster. Dessa fall ha emellertid i den till grund för 1940 års lagstiftning liggande utredningen betecknats såsom sällsynta. Huru därmed förhåller sig torde icke kunna med säkerhet konstateras utan omfattande och tidsödande undersökningar.

Även om utskottet av lätt insedda skäl icke här kan anföra exempel på att överförmyndare i nämnvärd utsträckning opåtalat gjort sig skyldiga till förmyndlingarna skadebringande tjänsteförsummelse, tala enligt utskottets mening åtskilliga skäl för att överväga införandet av skyldighet för domstolarna att med vissa tidsmellanrum verkställa inspektion hos överförmyndarna. Redan den olikhet i tillämpningen de olika domstolarna emellan, som synes föreligga, är i viss mån otillfredsställande. Psykologiska skäl tala även för en ordning med regelbundet återkommande inspektioner. Vetskapen om att inspektion kan väntas skulle, där så behövdes, kunna sporra överförmyndaren att rätt utföra sina åligganden. Att, såsom för närvarande på vissa håll är fallet, en inspektion kan uppfattas som föranledd av misstanke om tjänsteförsummelse av överförmyndaren, är även olyckligt. Ut-

skottet får erinra om att lagberedningen förutsatte, att regelbundet återkommande inspektioner skulle ske. Betydelsen av att rätten får tillfälle att gemensamt med överförmyndaren genomgå dennes akter har understrukits av justitieombudsmannen i hans förut återgivna skrivelse till Kungl. Maj:t.

Mot en författningsändring talar främst, att flertalet underdomstolar för närvarande äro starkt belastade med göromål av annat slag. Att pålägga dem ytterligare arbetsuppgifter beträffande förmyndarvården, som dock i viss mån ligger vid sidan om deras huvudsakliga uppgifter, kunde verka olyckligt på möjligheterna att tillfredsställande fullgöra dessa. Lagberedningens nyssnämnda uttalande får ses i sammanhang med dess förslag, att i varje tingslag endast en överförmyndare skulle utses. En skyldighet att verkställa inspektion hos denne skulle för häradsrätternas del ställa sig långt mindre betungande än vid den sedermera beslutade ordningen, som medfört, att ett större antal överförmyndare kunna finnas i ett och samma tingslag. En närmare undersökning av verkningarna i här angivna hänseenden torde utgöra en nödvändig förutsättning för en författningsändring. I anslutning därtill kunde även övervägas särskilda anordningar för att minska den med införande av inspektionsskyldighet följande ökningen av domstolarnas arbetsbörda. Inspektion hos överförmyndare, som enligt sakens natur kan ske stickprovsmässigt, kunde lämpligen förenas med den redan nu föreskrivna granskningen av överförmyndarnas förmynderskapsböcker. Genom ändringar i domsagostadgan skulle möjlighet kunna öppnas att låta exempelvis tingssekreterare eller äldre tingsnotarie verkställa inspektioner på eget ansvar. En tänkbar möjlighet vore kanske också att tillåta domstolarna anlita biträde av utomstående revisionskunnig person beträffande den ekonomiska sidan av överförmyndarens ämbetsförvaltning.

Då det är ett viktigt samhällsintresse, att skyddet mot förluster genom underslev eller försummelse i förmyndarförvaltningen fullkomnas så långt detta är praktiskt möjligt och lämpligt, har utskottet ansett sig böra tillstyrka, att frågan måtte närmare övervägas.

Vad härefter angår den andra i motionerna avhandlade frågan, har denna, såsom den föregående redogörelsen utvisar, varit föremål för uppmärksamhet i samband med 1940 års ändringar i förmynderskapslagen. Därvid riktades av utredningsmannen kritik mot de nuvarande arvodesreglerna. När likväl icke någon ändring föreslogs, motiverades detta främst genom hänvisning till att frågan icke syntes kunna lösas utan förhållandevis stora utgifter för det allmänna.

Jämväl enligt utskottets mening kunna erinringar göras mot de gällande reglerna om arvode åt överförmyndare. Dessa regler äga emellertid samband med bestämmelserna om arvoden åt förmyndare och gode män. Då avsevärda olägenheter icke synas vara förknippade med det nuvarande arvodesystemet, synes det icke vara anledning att nu överväga en reform på hela detta område. Utskottet får därjämte framhålla, att de förut åberopade finansiella skälen alltjämt äga giltighet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, I: 243 och II: 291, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande att meddela bestämmelser om skyldighet för domstol att med jämna tidsmellanrum verkställa inspektion hos överförmyndare.

Stockholm den 23 februari 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Cassel, Lindgren, John Wiktor Jonsson, Stener och Fritiof Karlsson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Johnsson i Stockholm, Landgren, fru Johansson i Skövde och herr Stattin.